

JUHA HIMANKA

Reduktiosta vähemmän pelkistetysti

Tomi Kaarto, *Jacques Derrida and the Question of Interpretation. The Phenomenological Reduction, the Intention of the Author, and Kafka's Law*. Peter Lang, Frankfurt 2008. 651 s.

Väitöskirjaksi tarkoitettu teos asettaa tehtäväkseen melkoisen urakan: monta tukevaa viipaletta viimeisen sadan vuoden filosofian ja kirjallisuusteorian vaikeimpia tematisointeja. Jotta tehtävä vielä hankaloituisi, lähestymistapa risteilee filosofian ja kirjallisuustieteen rajalla. Tieteellisten juhlapuheiden puolella tällainen poikkitieteisyys on kiitoksen arvoista, mutta tieteen tekemisen puolella rajojen yli seikkailevat saavat usein kohtuuttoman kylmät arviot. Portinvartijat sakottavat vuorotellen matkalla kumpaankin suuntaan. Tässä arviossa yritän välttää vastaavaa kohtuuttomuutta.

Aikoinaan opintopiireissä päädyimme joskus lukemaan saksalaisen mallin mukaisia äärimmäisiä esityksiä: niissä omistettiin ensiksi vähintään 600-sivuinen nide kullekin Kantin kritiikeistä ja sitten siirryttiin Hegeliin. Varsinaiseksi teemaksi oli luvassa vaikkapa Kantin ja Hegelin välinen suhde: varsinaista ratkaisunidettä lupailtiin ilmestyväksi lähi-vuosikymmeninä. Nuoruuden lukukokemusten jälkeen ei ole tullut seurattua, josko sitä Kirjaa koskaan ilmestyikään. Toisaalta saksalainen megalomania on antanut meille varsinaisen sanakirjan: yli 35 vuoden ajan ja 1 500 asiantuntijan voimalla tehty *Historisches Wörterbuch der Philosophie* on humanistien suurtyö.

Kaarron teos seuraa saksalaista mallia hyvässä ja pahassa. Jos pyritäisiin virheettömään aiheen hallintaan, toimittaisiin toisin, mutta filosofiassa laajat teemat ovat usein juuri asia itse. Totuuden kannalta lienee hyvä kirjoittaa erilaisia kirjoja – mutta väitöstyössä iso kirja tekee valmistumisesta tarpeettoman vaikeaa.

Kaarto kysyy: ”Millä erityisillä

tavoilla Derridan lukemisen menettely [*procedure*] toimii jotenkin samoin kuin Husserlin *epokhé*?” (13) Husserlhan ymmärsi *epokhén* tai reduktion filosofian tekemisen perusmenetelmäksi, teoksi, josta filosofia tai fenomenologia alkaa. Kaarron kysymys on erinomainen, vaikei olekaan ensi kertaa esitetty. Erinäiset oivaltavat vastaukset tähän avaukseen ovatkin teoksen suola. Väite, että Heidegger ja Derrida ottaessaan etäisyyttä Husserliin samalla jatkavat hänen avaamaansa jäsenystä filosofiafiasta reduktioiden suorittamisena, on jo tuttu, mutta sen todentamisessa on vielä tehtävää. Tässä tehtävässä Kaarto ottaa muutaman hyvän askeleen. Keskeistä on nostaa esiin reduktion varmistamatonta luonetta: perustan laskun sijaan avautuikin kuilu. Esimerkiksi reduktion tuominen osoittimeksi filosofian ja kaunokirjallisuuden lukemisen väliin on hienosti rakennettu asetelma.

Kulunutta, ponnahtuttavaa

Kaarron valitsemat perustekstit eivät ole kovin yllättäviä: vaikkapa Taminaux’n asetelmaa Husserlin *Fenomenologian ideasta* ja Heideggerin luennoista aikatietoisuuden historiasta olisi voinut jo uudistaakin. Toisaalta näissäkin teksteissä on vielä luettavaa. Kuten niin monissa väitöskäsikirjoituksissa, tässäkin kaipaisi käsitteiselvennyksiä – esimerkiksi momentit (*‘Momente’*, 84) tuskin on lukijalle selvä, jollei hän ole sattunut erikoistumaan Husserliin tai Hegeliin. Itse myös jäsentäisin eideettisen reduktion välttämättömyyksiä toisin kuin Kaarto, enkä lähtisi esimerkiksi näyttämään asiaa Newtonin fysiikan kumoutumisella. Eideettistä reduktiota havainnollistaisi paremmin vaikkapa se, että kehoni on aina tässä, esine taas aina ajassa

ja paikassa. Toisaalta käsikirjoitus ei ehkä ollut aivan valmis, ja paksuun kirjaan jää pakostakin tilkittävä.

Itseäni on jo jonkin aikaa häirinnyt tietty epäoikeudenmukaisuus Derridan Husserl-luennoissa. Ne ovat hutiloineistaan huolimatta – tai juuri siksi – oivaltavia, mutta hyökkäys kielen ja 0/1 -asetelmien kautta ei tunnu reilulta. Husserl halusi fenomenologiallaan mieluummin näyttää kuin sanoa, eikä siis ihme, että joutuessaan kirjoittamaan ja jättämään sanan sivulle hän jätti ajatuksen lukijoiden armoille, eli sen armoille katsotaanko sitä, mitä teksti näyttää, vai ryhtytäänkö niputtamaan sanoja (ks. 300; 401–402). Husserlin käsitys totuudesta myös sallii enemmän tai vähemmän ilmeisen, vaikka puhtaita 0/1-positioita voidaan *Husserlianasta* korostaakin. Olisi kiinnostavaa, jos osin metafyyssisellä ja ainakin kulu-neella *kehityskululla* Husserl–Heidegger–Derrida edes joskus leikitteläisiin.

Kirja ei heti rakennu kovin selkeäksi kokonaisuudeksi. Lukiessa kaikki kuitenkin virkkaantuu yllättävänkin hyvin yhteen, vaikka joitakin silmukoita jää lukijan koukittavaksi – kuten hyvässä filosofisessa tekstissä usein onkin. Eri aihealueiden tuominen yhteen – esimerkiksi oikeudenmukaisuuden ja reduktion – myös avaa tärkeitä teemoja.

Teoksen ja sen teemojen laajuus tuo monia ongelmia, mutta näiden korjaaminen köyhdyttäisi teoksen ajatuksellisuutta. Lukijalle jää paljon vastuuta, mutta kirja, jonka lukeminen on helppoa, taitaa usein olla ainakin hieman tylsä. Reduktion mahdollisuuksia pohtiva tapaa teoksesta monta ponnahtuslautaa. Kirjallisuusteoriaakin sysittää: mitä se lukeminen oikein on?